

Lezing 7: Zekerheid en waarheid in de maatschappij

“Niets geeft zekerheid behalve de waarheid, niets geeft zoveel rust als het eerlijke zoeken naar de waarheid”
(Blaise Pascal)

De mens is altijd op zoek (geweest) naar bronnen van zekerheid. Zekerheid kan (ook) gevonden worden in waarheid. Maar wat is de relatie tussen waarheid en zekerheid in onze huidige maatschappij? Voor veel mensen is de beleving van waarheid immers subjectief geworden. Welke consequenties heeft dit voor de zekerheden die we kunnen ervaren in het leven? En zijn maatschappelijke discussies over *fake news* en over transgenderisme te relateren aan onze beleving van waarheid? In deze lezing bespreken we wat de relatie tussen waarheid en zekerheid is. Hierbij kijken we ook naar de ruimte die er is voor de christelijke waarheid midden in een moderne maatschappij waar het sociaalliberalisme en het gelijkheidsdenken lijken te heersen. Tot slot zullen we ingaan op de ontwikkeling van het transhumanisme en welke gevolgen deze ontwikkeling heeft voor de objectieve waarheid.

Voor deze lezing hebben we dr. ir. S.M. de Bruijn uitgenodigd, hij zal op 7 maart 2024 *Deo Volente* zijn lezing voor ons uitspreken.

Aan de *lector* zijn de volgende vragen gesteld:

1. Wat is de relatie tussen waarheid en zekerheid in onze maatschappij?
2. In hoeverre is er ruimte voor de christelijke waarheid in een maatschappij van sociaalliberalisme en gelijkheidsdenken?
3. Hoe verhoudt de ontwikkeling van het transhumanisme zich tot het verdwijnen van de objectieve waarheid in onze maatschappij?

De thematiek van het transgenderisme levert veel debat op. In het voorbereidingsartikel geeft Johan een aanzet om samen na te denken over de maatschappelijke discussie rondom transgenderisme en wat hierop een Bijbels perspectief is.

Wat is waarheid in het genderdebat?

Een verkenning van de thematiek van transgenderisme

In nog geen tweeënhalft jaar tijd is het aantal aanvragen voor transgenderzorg bijna verviervoudigd. Het is belangrijk om stil te staan bij de vraag hoe we terecht zijn gekomen in een tijdperk waarin waarheid als subjectief wordt gezien en individualiteit hoog in het vaandel staat. Het is namelijk goed mogelijk dat de verviervoudiging van aanvragen en de subjectieve waarheid met elkaar in verband staan. Waarheid wordt tegenwoordig namelijk als een construct beschouwd en de emotionele voorkeur domineert. Juist omdat het liefhebben van onze naasten een belangrijke opdracht is voor ons, is het goed om te begrijpen hoe die naaste in elkaar zit en hoe deze gevormd is. In dit artikel worden daarom de ontwikkeling van het moderne 'Zelf', de maatschappelijke discussie rondom transgenderisme en het Bijbelse perspectief op dit thema besproken.

Tekst: Johan Roodnat

Verkenning van de historische ontwikkeling

Om een helder beeld te krijgen van de huidige discussie rondom transgenderisme is het van belang om eerst te begrijpen hoe we bij de huidige beleving van waarheid zijn gekomen. Trueman beschrijft in *The rise and triumph of the modern self* hoe de seksuele revolutie in de jaren zestig een ingrijpende verandering is geweest in het denken en hoe deze tot op de dag van vandaag nog voor nieuwe ontwikkelingen zorgt. De seksuele revolutie maakt dat waarheid en moraal in onze tijd als constructies gezien worden; er is geen objectieve waarheid en een daarmee verbonden universeel geldende morele orde. De emotionele voorkeur is leidend geworden voor de meerderheid in onze samenleving. Deze seksuele revolutie kent echter een lange voorgeschiedenis onder invloed van verschillende denkers en

stromingen als Rousseau, de Romantiek, Freud, Nietzsche, Darwin en Nieuw Links (Trueman, 2020).

Rousseau zag onze identiteit als individuele, persoonlijke gevoelens waaruit onze ware vrijheid en individualiteit blijkt. De identiteit wordt door hem dus voornamelijk psychologisch gezien en kan bedreigd worden door (maatschappelijke) patronen. Freud betoogt dat het bij onze identiteit niet om gevoelens in het algemeen draait, maar juist om onze seksuele gevoelens als de diepste kern van onze identiteit. Vervolgens zette Nieuw Links uiteen dat de klassieke christelijke visie op seksualiteit onderdrukkend van aard is. Hierbij poneerde ze de stelling dat er kanttekeningen bij de vrijheid van meningsuiting en godsdienst geplaatst kunnen worden indien zij onderdrukking in stand houden. Hierbij gaat het volgens Nieuw Links zowel over lichamelijk als psychisch geweld. Daarmee ontstaat het idee dat deze nieuwe visie op seksualiteit door iedereen in de samenleving aanvaard behoort te worden (Trueman, 2020).

De moderne 'ik'

Trueman beschrijft hoe de moderne 'ik' is ontstaan en triomfeert. De moderne 'ik' is gefundeerd op expressief individualisme: zelfbewust individualisme dat de ruimte claimt voor eigen overtuigingen. Hierbij is seksualiteit onderdeel geworden van de authenticiteit van onze eigen identiteit. Daarmee is seksualiteit ook gepolitiseerd in onze, door Nieuw Links gekaapte cultuur. Deze cultuur kan gekarakteriseerd worden als erotisch en therapeutisch. Dit verklaart het grote succes van de LHB-TIQA+-beweging (Trueman, 2022).

Volgens Trueman leven we in een samenleving die het psychologische laat prevaleren boven het fysieke en waar het gevoel zo machtig is dat ze zelfs over de grenzen van het geslacht heen treedt. Echter schijnt de seksuele revolutie in deze samenleving slechts een symptoom van een veel diepere revolutie te zijn: weten we nog wat het betekent om een ‘Zelf’ te zijn? (Kuby, 2017) Hier gaat een diepe geestelijke crisis achter schuil. De mens heeft God uit het oog verloren, en daarmee ook zichzelf. Daardoor weten we niet meer wat het inhoudt om mens te zijn (Dreher, 2017).

Als we iets dieper ingaan op de mens, komen we uit bij de definitie van het ‘Zelf’ door Taylor. In *Sources of the Self* definieert Taylor het Zelf als volgt: “het begrip van wat het doel van mijn leven is, wat een goed leven inhoudt, hoe ik mijzelf begrijp, mijn Zelf, in relatie tot anderen en tot de wereld om mij heen” (Taylor, 1992). Taylor ziet drie belangrijke punten in de moderne ontwikkeling over het denken wat het betekent een Zelf te zijn: “Een focus op het innerlijke, de bevestiging van het leven zoals dat nu gewoonlijk geleefd wordt en de gedachte dat de natuur ons voorziet van een innerlijk moreel kompas”. Deze ontwikkelingen komen in verschillende aspecten tot uitdrukking en leiden ertoe dat de innerlijke psychologie (gevoel of intuïtie) van mensen de leiding heeft in wat ze beschouwen als het doel van hun leven (Taylor, 1992).

Taylor signaleert een relevante ontwikkeling in het denken over het doel van het leven in het maatschappelijke debat. Hij signaleert de ontwikkeling van een mimetisch wereldbeeld (waar er een bepaalde gegeven orde en betekenis is en het de taak van de mens is om die orde en betekenis te ontdekken en zich eraan te conformeren), naar een poëtisch wereldbeeld (waar de wereld wordt gezien als bestaand uit ruw materiaal, en het individu als iemand die

daarin betekenis en doel creëert). Hierbij is teleologie sterk verzwakt; er is geen eigenlijke doelgerichtheid in deze wereld (Taylor, 2018).

De huidige maatschappelijke discussie

Nu we een beter beeld hebben van de ontwikkeling in het denken over transgenderisme, kijken we naar het huidige maatschappelijke debat. Exemplarisch is de vloedgolf aan (negatieve) reacties die de onderzoeksjournalist Hannah Barnes over zich heen kreeg na het schrijven van het boek *Time to Think* over gemaakte fouten in een Londense transgenderklinik. Hierin beschrijft zij de onwetenschappelijke werkwijze van deze transgenderklinik. In reactie op de vloedgolf aan negatieve reacties stelt Barnes: “Bijna iedereen is bang om het verkeerde te zeggen. De terminologie is al gauw controversieel, zelfs als je alleen maar vragen stelt om de problematiek te begrijpen, kun je onbedoeld beledigend zijn” (Kas, 2023). Dit is kenmerkend voor de moeizame en verwarrende maatschappelijke discussie. Bij een meer gedetailleerde benadering van de discussie vallen er een aantal zaken op.

Allereerst zijn er merkwaardig genoeg nog wel enkele seksuele taboes, ondanks de heersende visie op seksualiteit. Denk hierbij aan taboes op pedofilie, polygamie en zoöfilie. Deze taboes rusten echter op wankelende gronden en zullen daarom de komende jaren waarschijnlijk (gedeeltelijk) worden opgeheven. Echter toont het bestaan van deze taboes wel degelijk iets belangrijks aan: niet alle psychologische identiteiten worden geaccepteerd. Waarom is de publieke erkenning van bepaalde identiteiten dan noodzakelijk? En waarom rust er een taboe op andere identiteiten en zouden die zelfs verboden mogen worden? De ethicus MacIntyre stelt als antwoord daarop dat de huidige ethische zienswijze gebaseerd is op verhalen die niet samengaan en dat huidige claims van morele waarheid in werkelijkheid slechts uitingen van

emotionele voorkeuren zijn (Trueman, 2020). Dit maakt volgens hem kenbaar dat de publieke erkenning van bepaalde identiteiten en het verbieden van andere identiteiten arbitrair is.

Verder zien we een ontwikkeling in de sociale verhoudingen. In het verleden speelden eer en hiërarchie een rol in de sociale verhoudingen. Tegenwoordig is dat de persoonlijke waardigheid. Als er vervolgens sprake moet zijn van het Zelf dat in overeenstemming moet komen met de omgeving, dan moet de omgeving zich nu dus aanpassen aan het Zelf. Daarom vindt men het tegenwoordig onacceptabel om een bepaalde identiteit, die bestaat uit seksualiteit, af te wijzen. Het probleem is immers de erkenning van wie iemand wezenlijk denkt te zijn. Dit maakt dat geen tolerantie, maar absolute gelijkheid noodzakelijk is. En als we het daar niet mee eens zijn, plegen we volgens deze nieuwe visie een morele aanval op iemands ervaren identiteit. Een verduidelijking kan gevonden worden in een aspect van Rieff's definitie van de traditionele cultuur. De traditionele cultuur is uitwendig georiënteerd. De cultuur nu is echter overgegaan op een inwendige oriëntatie. Hierdoor worden anderen gedwongen het individuele psychische belang te bevorderen. Er is dus een uitwendige beweging in de inwendig georiënteerde mens. De gedachte is als volgt: 'Ik eis van de ander dat deze mijn identiteit bevestigt'. Daarom vereist het tijdperk van de psychische mens dat cultuur, instituties en activiteiten veranderen. Deze moeten zo veranderen, dat ze een therapeutische mentaliteit krijgen, gericht op het psychisch welbevinden van het individu. Als hier inderdaad sprake van is, dan gebeurt wat Nietzsche de *Umwertung aller Werte* noemt; wat goed was, wordt fout en omgedraaid. Deze ontwikkeling naar het psychologische Zelf leidt tot een fundamentele afbraak van alle traditionele morele codes. Het heeft bovendien tot gevolg dat

uitingen in taal een grotere lading krijgen. Dat zien we terug in ophef over zogenaamde *speech crimes* of *hate speech*. Het gevolg is dat de vrijheid van meningsuiting door de wens om bepaalde uitingen te verbieden, stevig onder druk is komen te staan (Trueman, 2020).

De Leidse rechtsfilosoof Andreas Kinneging typeert de huidige tijdgeest in *De Onzichtbare Maat* en in de lezing getiteld: "De weg vooruit is de weg terug". Hij betoogt dat de toon in het debat en de moderne visie op het beginsel van gelijkheid te ver is doorgeslagen, waardoor we uiteindelijk uit kunnen komen bij een dictatuur, zonder tolerantie voor afwijkende geluiden (Kinneging, 2016).

De Bijbelse visie op transgenderisme

Met het geschetste beeld van de actuele situatie komen we aan bij de vraag hoe de Bijbel spreekt over transgenderisme. Trueman signaleert dat in onze tijd persoonlijke getuigenissen waarin eigen gevoelens het uitgangspunt zijn, hoog worden aangeslagen. Hij doet echter een appel om te volharden bij of terug te keren tot de Bijbelse visie op huwelijk en seksualiteit. Dan is ook nodig dat wij Bijbels blijven denken of gaan denken over identiteit en persoonlijkheid. Hierbij hebben kerken de belangrijke rol om sterk de onderlinge gemeenschap te bevorderen, zodat bij de Bijbelse getuigenis gebleven wordt. Daarnaast moeten we oog hebben voor de natuurlijke orde en een hoge visie op het lichaam. We moeten ongeacht de prijs volharden in de Bijbelse getuigenis over huwelijk en seksualiteit. Het prijsgeven daarvan is uiteindelijk niet minder dan het prijsgeven van het christelijk geloof zelf als een betekenisvol verschijnsel (Trueman, 2020).

In *Transgenderisme in Bijbels perspectief* beschrijven ds. C. Sonneveld en dr. B.A. Zuiddam hoe Gods wil openbaar komt in de natuur en de Schrift. Dit zijn de kenbronnen waarop

christelijke ethiek moet worden bedreven en waaraan ons gevoel ondergeschikt is. De natuur als kenbron volgt uit art. 2 NGB: ‘de schepping, onderhouding en regering van alle dingen’. Uit de natuurlijke inzetten en schepping volgt dat de man en vrouw doelbewust verschillend zijn geschapen. Ze zijn niet meer of minder waard, maar daarmee nog niet gelijk. God heeft ons in een bepaald lichaam, met een bepaald geslacht geschapen en dit lichaam fungeert als tempel van de Heilige Geest. Daarom mogen wij niet zelf dat lichaam ‘kwetsen’. Omdat het lichaam van transgenders zich na de chirurgische ingreep wil herstellen naar zijn biologie, blijft levenslang veel medicatie nodig om het omgebouwde lichaam in toom te houden. Daarmee wordt het lichaam dus wél gekwetst. Ook Gods spreken in de Schrift laat als tweede kenbron haar licht schijnen over transgenderisme. Op basis van de scheppingsorde, Gods instellingen, de Wet en geboden en verscheidene Bijbelteksten valt een duidelijk beeld af te leiden hoe God denkt en spreekt over ons lichaam en onze identiteit. Hierin is geen ruimte voor een geslachtsaanpassende operatie. Nog fundamenteeler is het belang om je identiteit gefundeerd te hebben in Christus. Hoewel dan niet alle moeiten zijn verdwenen, betogen zij hiermee wel dat onze identiteit dus niet in onze seksualiteit of ons gevoel gevonden moet worden, maar uitsluitend in de plaats waar we de ware rust en vrede ontvangen (Zuiddam, 2022).

Literatuur

- Barnes, H. (2023). *Time to think: The Inside Story of the Collapse of the Tavistock's Gender Service for Children*. Swift Press.
- Dreher, R. (2017). *The Benedict option: A Strategy for Christians in a Post-Christian Nation*. Penguin.
- Kas, A. (2023, 24 februari). ‘Als het om transgenders gaat, is iedereen bang het verkeerde te zeggen’. NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/02/23/als-het-om-transgender-gaat-is-iedereen-bang-het-verkeerde-te-zeggen-a4157886?t=1690466540>
- Kinneging, A. (2016). *Onzichtbare maat / druk 1: god, natuurrecht en staat*.
- Kuby, G. (2017). *De seksuele revolutie: de vernietiging van de vrijheid uit naam van de vrijheid*.

We moeten uitgaan van de gelijkwaardigheid van alle mensen als relationele wezens en schepselen van God. We mogen de onuitwisbare verscheidenheid in geslacht dan ook zien als een goede gave van God. Daarnaast reikt de Bijbel ons een holistisch mensbeeld aan waarin lichaam en psyche onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, op elkaar inwerken en waarin een ongezonde dominantie van een van beide vermeden dient te worden. Tot slot brengt de erkenning dat de mens een onsterfelijke ziel heeft ook een bepaalde terughoudendheid met zich mee in de manier waarop we naar ons aardse lichaam moeten kijken. Het past de overheid in het licht van al het voorgaande om zich terughoudend op te stellen en geen mensvisie aan haar onderdanen op te leggen (Schippers, 2021).

Afsluitend is het van groot belang om in navolging van de verschillende christelijke denkers te beschrijven hoe ongelooflijk moeilijk, eenzaam en zwaar de strijd kan zijn. Als gevolg van de zondeval is er veel gebrokenheid op deze aarde en het ervaren van genderincongruentie (de situatie waarbij de ervaren genderidentiteit en het geslacht niet overeenkomen) kan voor mensen als een loodzwaar kruis op hen drukken. Respect, medeleven en bovenal gebed om Gods noodzakelijke kracht en nabijheid voor onze medemens blijven daarom van het grootste belang!

